

Μέθοδοι και τεχνικές διδασκαλίας των Ομηρικών επών: Η περίπτωση της Οδύσσειας

Παναγιώτης Σεράνης

Επιμορφωτική ημερίδα

Διδάσκοντας αρχαία ελληνικά...

Εκτενή κείμενα I: Η Οδύσσεια του Ομήρου
Λευκωσία, 08/10/2022

Θεματολογία παρουσίασης

- ❑ Γιατί τα ομηρικά έπη;
- ❑ Βασικά ζητήματα της *Οδύσσειας*
- ❑ Διδακτική των ομηρ. επών: Τεχνικές διδασκαλίας
- ❑ Διδακτική Εφαρμογή: Οδυσσέας και Καλυψώ (ραψ. ε, στίχοι 165-248)

Οι 15.692 στίχοι της *Ιλιάδας* και οι 12.110 της *Οδύσσειας* διδάσκουν **υπομονή**. Τα δύο έπη αποθησαυρίζουν οτιδήποτε εμπειριέχει ο ελληνικός πολιτισμός. Είναι χαρακτηριστικό ότι η ομηρική παράδοση ρίχνει φως σε αυτό που ενώνει το ανθρώπινο είδος και σε αυτό που το διαχωρίζει...

Οι υλιστικές καταναλωτικές κοινωνίες μας, που τα διαβαθμίζουν όλα, θέλουν όμως να βαθμολογήσουν τα έπη, σε μια κλίμακα από το 0 ως το 10. Και δίνουν 5 στην *Οδύσσεια* και βάζουν 4 στην *Ιλιάδα*. Όμως δεν λειτουργούν τα πράγματα έτσι. Δεν δοκιμάζουμε εμείς τα Ομηρικά έπη. Η *Ιλιάδα* και η *Οδύσσεια* δοκιμάζουν εμάς.

Γιατί τα ομηρικά έπη;

«Τα έπη διαθέτουν νοήματα σημαντικά όχι μόνο για τους Έλληνες και τους φιλέλληνες αλλά για τους πάντες. Άλλωστε, ο ελληνισμός πάντα ήταν ποικίλος. Κατ' αρχάς, αυτά τα έργα είναι σχεδιασμένα για να γίνουν παράσταση. Ο Πλάτων αναφέρει ότι στην Αθήνα του ύστερου 5ου αιώνα 20.000 άνθρωποι ακούγανε από επαγγελματίες performer τα Ομηρικά έπη. Στον Ίωνα του ο Σωκράτης ρωτά τον Ίωνα πώς αισθανόταν βλέποντας 20.000 μάτια να είναι δακρυσμένα, όταν στην Ιλιάδα αποχαιρετά ο Έκτορας την Ανδρομάχη. Και πώς νιώθει όταν ριγούν 20.000 άνθρωποι απ' τον τρόμο την ώρα που πέφτουν στην Οδύσσεια βροχή τα βέλη επάνω στους μνηστήρες».

Γιατί τα ομηρικά έπη;

«Τα έπη αφηγούνται ιστορίες που είναι ιστορίες ανθρώπων. Δεν είναι ωστόσο κάτι ιδιοσυγκρασιακό, δεν αφορούν το άτομο. Οι αρετές των επών σχετίζονται με τις ηθικές ποιότητες των ηρώων τους. Στην "Ιλιάδα" έχουμε τους μονολιθικούς ασυμβίβαστους ήρωες, που πάντα προσπαθούν να αρθρώσουν όσο καλύτερα γίνεται την αλήθεια. Στην "Οδύσσεια" ήρωας είναι ο *survivor*, ο οποίος, για να σώσει τη ζωή του, χρησιμοποιεί σύνθετους συλλογισμούς και γλώσσα»

Από συνέντευξη του Gregory Nagy στην εφημερίδα
Ελευθεροτυπία(7/8/2013)

<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=378960>

Γιατί τα ομηρικά έπη;

α. Λογοτεχνική τεχνική: θέμα, δομή, αφήγηση

Ως προς τον τρόπο με τον οποίο συντάσσεται το αφηγηματικό υλικό στα δύο έπη, ο Αριστοτέλης στην *Ποιητική* του (23.2) αναφέρει: «Έτσι, και τα ποιήματά του [ενν. ο Όμηρος] το ένα, την *Ιλιάδα*, το σύνθεσε απλό και γεμάτο παθήματα, και την *Οδύσσεια*, τη σύνθεσε περίπλοκη (γεμάτη αναγνωρίσεις από την αρχή έως το τέλος) και με χαρακτήρες.» (μτφρ. Σ. Δρομάζος)

β. Άνθρωπος και πολιτισμός (ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας του έπους, στοιχεία υλικού πολιτισμού, κοινωνικές και πολιτικές δομές, φιλοξενία)

Οδύσσεια: Βασικά θέματα

Θεματικά κέντρα του έπους: Πόλεμος-Νόστος
(Οδυσσέα-Τηλέμαχου, Ιλιαδικών ηρώων)-Οίκος

Αφηγηματική τεχνική: αφήγηση και διήγηση,
αφηγητής βασικός/δευτερεύοντες, αφήγηση σε α'-γ'
πρόσωπο.

Στοιχεία προφορικής σύνθεσης: τυπικές φράσεις και
σκηνές, τυπικοί στίχοι, ομηρικό (παραδοσιακό) επίθετο,
ομηρική παρομοίωση

Χρόνος: αφήγηση in medias res, αναχρονίες: ανάδρομη,
πρόδρομη αφήγηση, προοικονομία, επιβράδυνση,
συστολή και διαστολή του αφηγηματικού χρόνου

...Από τη στιγμή που ο ακροατής γνωρίζει λίγο πολύ την εξέλιξη του μύθου των δύο επών, το ενδιαφέρον του μετατοπίζεται από την ίδια την έκβαση των συμβάντων στον τρόπο εξέλιξης της αφηγηματικής πλοκής: ποια μέσα θα χρησιμοποιήσει ο Οδυσσέας για να επιστρέψει στην πατρίδα του και να εξοντώσει τους μνηστήρες της γυναίκας του.

Ο επιδέξιος χειρισμός του αφηγηματικού προγράμματος προϋποθέτει τη χρήση διηγητικών τεχνικών όπως είναι η επιβράδυνση, η αναδρομή, η προοικονομία, η έκπληξη και η αγωνία για ό,τι πρόκειται να συμβεί. Ο ποιητής όμως ποτέ δεν αποκαλύπτει με πληρότητα τους στόχους της αφήγησής του.

Σημασία της αφηγηματικής τεχνικής

Έτσι, την ίδια στιγμή που ένα στοιχείο αποκαλύπτεται, ένα άλλο με έξυπνο τρόπο αποκρύπτεται. Αποτέλεσμα: ο ακροατής γνωρίζει το γενικό σχέδιο της δράσης, όχι όμως και τη συγκεκριμένη πορεία της.

Δ.Ν.Μαρωνίτης- Λ.Πόλκας, *Αρχαϊκή Επική Ποίηση: Από την Ιλιάδα στην Οδύσσεια*,

http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/epos/

Σημασία της αφηγηματικής τεχνικής

Εισαγωγή στην Οδύσσεια μέσα από κόμικς

<http://www.slideshare.net/katerina60/ss-25134674?related=1>

Εννοιολογικοί χάρτες:

<http://www.slideshare.net/kse7kal/ss-4497207>

Πορεία του Οδυσσέα / Χαρακτηρισμοί προσώπων /
Εξέλιξη της ιστορίας

Τεχνικές δραματοποίησης (παιχνίδια ρόλων,
ηλεκτρική καρτέκλα, διάδρομος συνειδήσεως, προφορική
αφήγηση: αοιδός/ραψωδός)

Αναγνωστικά ημερολόγια (reading journals)

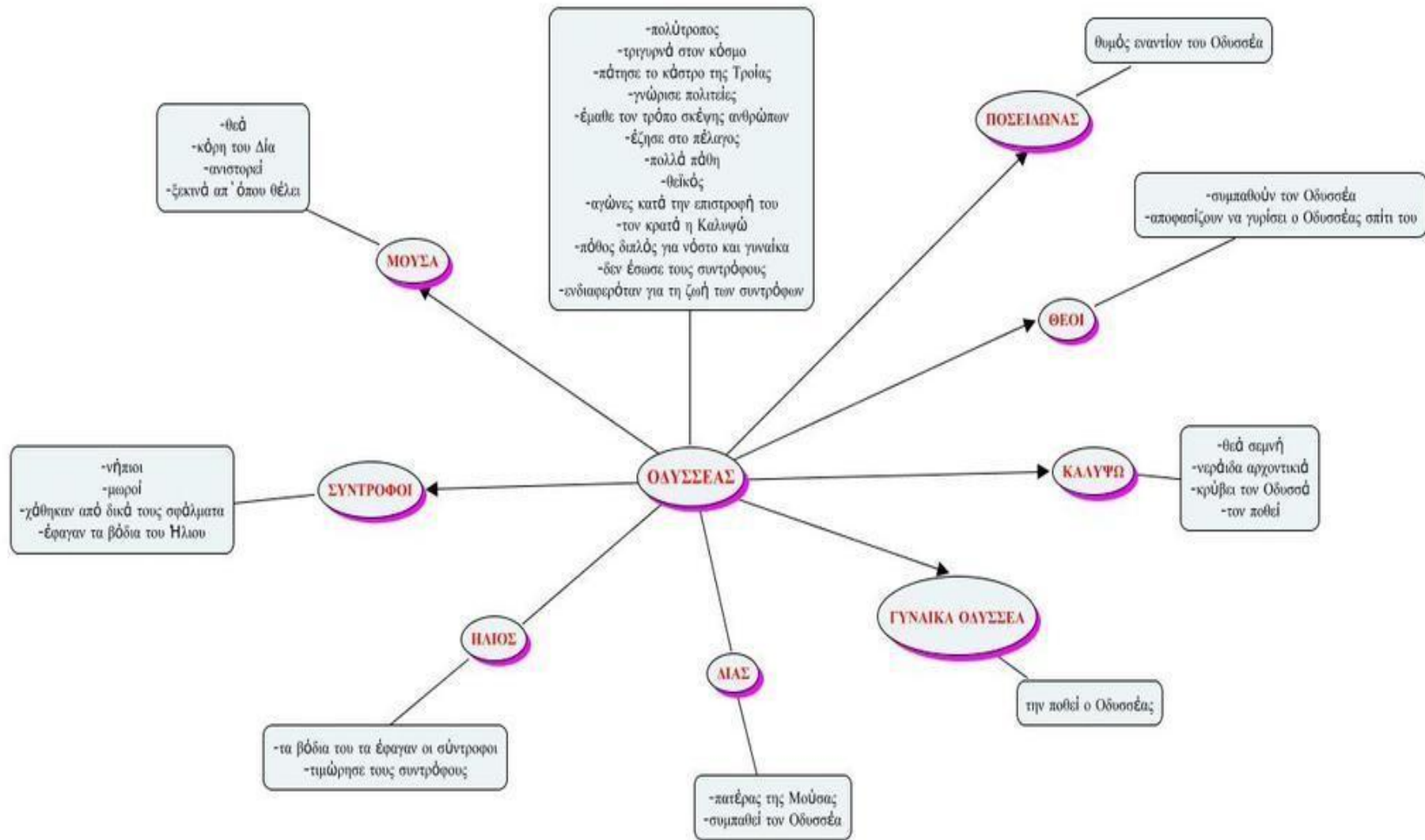
Επιτραπέζιο παιχνίδι/ Παιχνίδι μέσα από το
διαδίκτυο

[http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/Paixnidi
a/od-g1.htm](http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/Paixnidi
a/od-g1.htm)

Τεχνικές πρόβλεψης (συνέχιση της ιστορίας,
αντιδράσεις ηρώων κλπ)

Ασκήσεις δημιουργικής γραφής

[http://odysseia2013-14.blogspot.de/2014/03/blog-
post_4124.html](http://odysseia2013-14.blogspot.de/2014/03/blog-
post_4124.html)

Το προοίμιο της Οδύσσειας

Αναγνωστικά ημερολόγια (reading journals)

Οι μαθητές/-τριες εκφράζουν γραπτώς τα προσωπικά τους ενδιαφέροντα και ιδέες και να αναπτύσσουν τις δεξιότητες που ήδη διαισθητικά διαθέτουν:

- να παρατηρούν
- να ακούνε
- να κρατάνε σημειώσεις
- να προβληματίζονται σχετικά με τις σημειώσεις τους και
- να υποβάλουν ερωτήσεις που προέρχονται από την αίσθηση της έμφυτης περιέργειας που διαθέτουν.

Αναγνωστικά ημερολόγια

1. Προσωπικές σκέψεις και αντιδράσεις

Προσπαθούμε να μην κατευθύνουμε τις αντιδράσεις των μαθητών στο κείμενο, αλλά να περιλαμβάνουμε δηλώσεις του τύπου "Μου άρεσε/Δε μου άρεσε". Αφήνουμε χώρο για την καταγραφή αργότερα σκέψεων σχετικά με το ίδιο θέμα/ χαρακτήρα. Ένας τρόπος για να γίνει αυτό είναι να χωρίσουμε το ημερολόγιο σε δύο στήλες και να διατηρούμε τη δεξιά στήλη για μεταγενέστερες προσθήκες, σχόλια, ερωτήσεις, και ούτω καθεξής.

Αναγνωστικά ημερολόγια

2. Παρατηρήσεις και ερωτήσεις σχετικά με την πλοκή, αφηγηματική δομή, εστίαση, χαρακτηρισμό ηρώων, κλπ.

Υπόθεση: Ποια είναι η κύρια σύγκρουση; Πώς συνδέεται με τις επιμέρους συγκρούσεις; Τι τις προκαλεί; Ποιό το αποκορύφωμα, αν υπάρχει ένα; Γιατί; Πώς επιλύεται η κύρια σύγκρουση; Ποιες συγκρούσεις παραμένουν άλυτες;

Αναγνωστικά ημερολόγια

Αφηγηματική δομή: Πώς κινείται η ιστορία; Τι είδους αφήγηση χρησιμοποιείται για να προχωρήσει η εξέλιξη; Η αφήγηση κινείται χρονολογικά; Πώς η δομή αυτή φαίνεται να αντανακλά ή να επηρεάζει άλλα στοιχεία (δηλαδή χαρακτήρες/θέματα) στο κείμενο;

Εστίαση: Ποιος αφηγείται την ιστορία; Εμπιστεύεστε τον αφηγητή σχετικά με τα γεγονότα και τους χαρακτήρες της ιστορίας; Γιατί ο συγγραφέας επέλεξε αυτή την άποψη; Τι επιπτώσεις έχει στη διάθεσή σας σχετικά με άλλα στοιχεία της ιστορίας;

Χαρακτηρισμός: Πώς απεικονίζονται οι χαρακτήρες; Αλλάζουν; Πώς και γιατί αλλάζουν; Τι μαθαίνουν; Ποια προβλήματα αντιμετωπίζουν; Έχουν χαρακτηριστικά που αντικρούουν το ένα το άλλο και, επομένως, προκαλούν εσωτερικές συγκρούσεις; Ποια η σχέση τους με άλλους χαρακτήρες; Πώς συνδέονται μεταξύ τους; Πώς επηρεάζουν οι πράξεις και οι λόγοι τους τις πράξεις και τους λόγους των άλλων ηρώων;

Σκηνικό: Πού λαμβάνει χώρα η δράση; (Σκεφτείτε όχι μόνο για την γεωγραφική θέση αλλά και για το φυσικό χώρο: σε εσωτερικούς χώρους, σε εξωτερικούς χώρους, μικρά δωμάτια, ανάκτορα, κλπ); Ποια είναι η σχέση του με τους χαρακτήρες, την πλοκή, τα θέματα, και την αφηγηματική δομή;

Αναγνωστικά ημερολόγια

1. Πρόβλεψη

I. Συμπλήρωση κενών (σημεία της αφήγησης που θέλετε να προσέξουν οι μαθητές, λέξεις/φράσεις κλειδιά για την εξέλιξη της υπόθεσης, για το χαρακτηρισμό των ηρώων κλπ).

II. Πρόβλεψη πώς θα εξελιχθεί η ιστορία με βάση την:

- πλοκή
- αφηγηματική δομή (επιλογές συγγραφέα)
- χαρακτήρα των ηρώων

Τεχνικές πρόβλεψης

Μπορείτε είτε να αφήσετε τους μαθητές/τις μαθήτριες ελεύθερους/-ες να γράψουν ό,τι θέλουν είτε να δώσετε συγκεκριμένες εναλλακτικές και να ζητήσετε από τους μαθητές/τις μαθήτριες να επιλέξουν αυτή που θεωρούν καταλληλότερη, αλλά και να αιτιολογήσουν γιατί απέρριψαν τις άλλες (βλ. και Seranis, P. 'Reader Response and Classical Pedagogy: Teaching the *Odyssey*', CW 98 (2004), 61-77

1. *Nausicaa is so impressed that she falls in love with Odysseus and expresses it.*

No. I feel this is too much. She doesn't seem the type that falls in love just because of nice words said to impress her.

2. *Nausicaa praises him and promises to help.*

Yes, she would be pleased and would want to help him, not only because of the speech, but also because she is anxious to find out why he is naked etc. . . .

3. *She is sympathetic but does not feel able to help, because she fears her father.*

No, I feel she has a very good relationship with her father. And since she's the baby in the family she probably know [sic] she can always get what she wants—spoilt.

4. *She orders her companions to feed Odysseus and give him something to wear, but advises it would be better for him to leave as soon as possible.*

I feel she would be curious to know why he is here and how he got to be this bad.

5. *She shows no sympathy and leaves with her attendants.*

No. She seems too kind to leave Odysseus in his hour of need after such a speech. And I feel that she is kind underneath.

Εφαρμογή: Συνάντηση Οδυσσέα-Ναυσικάς

➤ (παιχνίδια ρόλων: οι μαθητές/-τριες δραματοποιούν συγκεκριμένες σκηνές της Οδύσσειας

➤ ηλεκτρική καρέκλα: Ένας μαθητής κάθεται σε μια καρέκλα και καλείται να απαντήσει σε καυτά ερωτήματα, καθοριστικά για την εξέλιξη της δράσης. Οι υπόλοιποι του κάνουν ερωτήσεις κι εκείνος απαντά «μέσα» στο ρόλο σαν να είναι ο ίδιος ο ρόλος, σε σχέση με τις πράξεις, τα κίνητρα, τις σκέψεις, τις αξίες του κ.λπ.

διάδρομος συνείδησης: Οι μαθητές στέκονται σε δύο παράλληλες σειρές και ανάμεσά τους υπάρχει ένας μικρός διάδρομος, από όπου περνάει ένας χαρακτήρας.

Τεχνικές δραματοποίησης

Οι υπόλοιποι αποτελούν τη φωνή της συνείδησης και φωνάζουν στον χαρακτήρα τις σκέψεις που κάνει ο ίδιος, αλλά και οι άλλοι για εκείνον. Συνήθως ο διάδρομος συνείδησης χρησιμοποιείται για έναν χαρακτήρα που βρίσκεται σε δίλημμα. Οι δύο πλευρές του διαδρόμου εκφράζουν τις καλές και τις κακές σκέψεις, τα υπέρ και τα κατά.

➤ **προφορική αφήγηση:** οι μαθητές γίνονται για λίγο ο αοιδός/ραψωδός και αφηγούνται τμήματα της ιστορίας

Διδακτική Εφαρμογή

Διάλογος Οδυσσέα-Καλυψώς
(ραψ. ε, στίχοι 165-248)

*Μέθοδος διδασκαλίας: Κειμενοκεντρική--Ερμηνευτική
Ομαδοσυνεργατική, Ολιστική μάθηση*

Μέσα/Υλικά

Σχολικό εγχειρίδιο, Φύλλα Εργασίας

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Προκειμένου να υλοποιηθεί η προτεινόμενη προσέγγιση, οι μαθητές/-τριες πρέπει να έχουν ασκηθεί στην συγκρότηση ομάδων.

Ακόμη, είναι απαραίτητο να θυμούνται στοιχεία που διδάχτηκαν σε προηγούμενες ενότητες (ραψωδίες α-δ) λ.χ. για τις αφηγηματικές τεχνικές (διαλογική/δραματική αφήγηση, προοικονομία, επική ειρωνία), διότι θα χρειαστεί να τα αναγνωρίσουν στη συγκεκριμένη ενότητα.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι καθοδηγητικός και συμβουλευτικός. Ενθαρρύνει τους μαθητές, επιλύει απορίες και φροντίζει για την ομαλή πορεία διεξαγωγής του μαθήματος σύμφωνα με τον αρχικό προγραμματισμό.

Ταυτότητα σεναρίου

Οι μαθητές αναμένεται:

1. Να γνωρίσουν τον Οδυσσέα για πρώτη φορά από κοντά. Να επισημάνουν και να κατανοήσουν τις ιδιαίτερες σωματικές και πνευματικές ικανότητες του ως καταλυτικά στοιχεία της επιτυχίας του και ως στοιχεία που καθιστούν τον ήρωα μοναδικό.

2. Να γνωρίσουν την Καλυψώ και να συνειδητοποιήσουν τη σημασία που έχουν οι γυναικείες μορφές που συναντά ο Οδυσσέας στον δρόμο προς την Ιθάκη και την Πηνελόπη.

Διδακτικοί στόχοι

3. Να εντοπίσουν και να αξιολογήσουν τις τεχνικές του ποιητή (διάλογος, ανθρωπομορφισμός, ειρωνεία, τυπικά επίθετα και εκφράσεις) στην σύλληψη αυτής της ενότητας.

4. Να κατανοήσουν πώς και γιατί ο Οδυσσέας απορρίπτει την αθανασία που του προσφέρει η Καλυψώ.

5. Να εντοπίσουν τη θέση και τη λειτουργία της ραψωδίας ε στο πλαίσιο της Οδύσσειας, ειδικότερα την κομβική σημασία που έχει η σκηνή της αναχώρησης του Οδυσσέα από την Ωγυγία για την επίτευξη του νόστου.

Επιδιώκεται οι μαθητές:

- Να ασκηθούν στην κριτική επεξεργασία και συνθετική παρουσίαση των γνώσεων που αποκτούν για την δράση, τις απόψεις και το χαρακτήρα των ηρώων
- Να συμμετάσχουν ενεργητικά σε όλη τη διάρκεια της διδακτικής εφαρμογής, η οποία προϋποθέτει τον συνδυασμό αναζήτησης, κατανόησης πληροφοριών, αντιμετώπισης ενός θέματος από διαφορετικές οπτικές γωνίες, κριτικής σκέψης και δημιουργίας.
- Να ασκηθούν στην συνεργατική μάθηση (συμμετοχή σε ομάδες) και στην λήψη αποφάσεων μέσα από την ανταλλαγή απόψεων και την συλλογική εργασία.

Παιδαγωγικοί στόχοι

Α' φάση: Σύνδεση με τα προηγούμενα/ Παρουσίαση του νέου (15 λεπτά)

1. Ανακεφαλαίωση (5 λεπτά): Ο διδάσκων μπορεί να συνοψίσει τα όσα έχουν διδαχθεί προηγουμένως. Στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι σημαντικό, αφού (α) ο Ερμής έχει συναντήσει ήδη την Καλυψώ και της έχει ανακοινώσει την απόφαση των θεών και (β) έχουμε ήδη δει την πρώτη αντίδραση της θεάς.

Διδακτική διαδικασία

1. Αφόρμηση (10 λεπτά): Ο διδάσκων θέτει τον τόνο της σκηνής που θα ακολουθήσει, δείχνοντας στους μαθητές την εικόνα της επόμενης διαφάνειας και τους ζητά να την περιγράψουν. Οι μαθητές εντοπίζουν τα κύρια πρόσωπα, το σκηνικό, τον τόνο και την ατμόσφαιρα του ζωγραφικού πίνακα και, με βάση και τα όσα έχουν διαβάσει και έχουν ανακαλέσει στη μνήμη τους αμέσως πριν, καλούνται να προβλέψουν τι θα ακολουθήσει στην σκηνή που θα αναλύσουν στην συνέχεια.

Arnold Böcklin, Odysseus and Calypso

Απόρριψη

Β' ΦΑΣΗ: Πρώτη νοηματική ανάλυση του κειμένου (15 λεπτά)

- Ο διδάσκων εξηγεί στους μαθητές ότι θα χωριστούν σε ομάδες και θα κληθούν να επεξεργαστούν συγκεκριμένα στοιχεία του κειμένου με βάση τα Φύλλα Εργασίας που θα μοιραστούν στη συνέχεια στην τάξη (2 λεπτά)
- Ο διδάσκων προχωρά στην πρώτη ανάγνωση του κειμένου τονίζοντας σημεία που θεωρεί απαραίτητα για την κατανόηση του (3 λεπτά)
- Οι μαθητές, στη συνέχεια, μπορούν να ρωτήσουν άγνωστες λέξεις, ενώ ο διδάσκων, μέσα από ερωτήσεις, ελέγχει ότι έγινε κατανοητό, σε αδρές γραμμές, το περιεχόμενο του κειμένου (10 λεπτά)

Διδακτική διαδικασία

Γ' ΦΑΣΗ: Χωρισμός σε ομάδες/Φύλλα εργασίας (25 λεπτά)

1. Ο διδάσκων ανακοινώνει στους μαθητές τις ομάδες τους, ζητά από κάθε ομάδα να ορίσει έναν αρχηγό (ή ορίζει ο ίδιος έναν) και τους μοιράζει τα Φύλλα Εργασίας, εξηγώντας τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί. Αναφέρει, επίσης, ότι η κάθε ομάδα θα παρουσιάσει τα πορίσματά της στην τάξη (5 λεπτά).

Ο χωρισμός σε ομάδες είναι σημαντικός, πρέπει να γίνει με προσοχή, ώστε να βοηθηθούν στην κατανόηση οι μαθητές και να προχωρήσει η διαδικασία ομαλά.

Διδακτική διαδικασία

2. Στη συνέχεια, η κάθε ομάδα επεξεργάζεται το Φύλλο Εργασίας της, προσπαθώντας να απαντήσει στα ερωτήματα που υπάρχουν σε αυτό μέσα από την πλησία ανάγνωση (close reading) του αποσπάσματος (20 λεπτά).

Ο ρόλος του διδάσκοντα στη φάση αυτή είναι συμβουλευτικός, ελέγχει ότι οι μονάδες συνεργάζονται και η διαδικασία προχωρά, ενώ είναι στη διάθεση των μαθητών, αν τον χρειαστούν για πιθανές ερωτήσεις ή διευκρινίσεις

1. Με ποια τεχνάσματα και ποια επιχειρήματα η Καλυψώ προσπαθεί να μεταπείσει τον Οδυσσέα;

Για να φανεί γενναιόδωρη και καλή, παρουσιάζει την απόφαση για τον νόστο του Οδυσσέα ως δική της (178)

Δεν λέει στον Οδυσσέα ότι είναι σίγουρη η επιστροφή του στην Ιθάκη. Αντίθετα, μιλά για τα δεινά του ταξιδιού του και για την αμφίβολη επιτυχία του, προκειμένου να τον φοβίσει (185-187)

Δείχνει να κατανοεί την δυσπιστία του Οδυσσέα χωρίς να εκνευρίζεται. Φθάνει μάλιστα στο σημείο να ορκιστεί, για να τον πείσει για τις καλές προθέσεις της (199-201)

Ομάδα Καλυψώς : Ερωτήσεις (ενδεικτικά)

Δείχνει ότι εκτιμά και σέβεται τον Οδυσσέα, προσφωνώντας τον με επίσημους τίτλους (223)

Δείχνει να έχει καλό χαρακτήρα και να αγαπά τον Οδυσσέα με το να του εύχεται καλό ταξίδι (224-226)

Αντιπαραβάλλει την ευχάριστη και ξέγνοιαστη ζωή στην Ωγυγία με το δύσκολο και ριψοκίνδυνο ταξίδι που τον περιμένει (227-228)

Υπόσχεται να χαρίσει αθανασία στον Οδυσσέα (229-230)

Συγκρίνει τον εαυτό της με την Πηνελόπη, για να δελεάσει τον Οδυσσέα με την ομορφιά της (232-235)

Ομάδα Καλυψώς : Ερωτήσεις (ενδεικτικά)

2. Πως θα μπορούσατε να χαρακτηρίσετε την Καλυψώ με βάση τους στίχους που διαβάσατε;

Παρουσιάζεται ανειλικρινής, καθώς κρύβει κάποια πράγματα από τον Οδυσσέα, πονηρή, αφού δεν αποκαλύπτει την απόφαση των θεών και την παρουσιάζει ως δική της. Κρατά τη ψυχραιμία της και δεν οργίζεται με τον Οδυσσέα, όταν αυτός της ζητά να ορκιστεί. Αντίθετα, είναι περιποιητική (215-217), ευγενική και τρυφερή. Εμφανίζεται επίσης φιλάρεσκη (τονίζει στον Οδυσσέα την υπεροχή της απέναντι στην Πηνελόπη) ζηλιάρα και ανταγωνιστική. Αγαπάει πολύ τον Οδυσσέα και ακόμα κι όταν αυτός την απορρίπτει, φαίνεται γενναιόδωρη, καθώς τον βοηθά στην κατασκευή της σχεδίας.

Ομάδα Καλυψώς : Ερωτήσεις (ενδεικτικά)

3. Μέσα από ποιους στίχους φαίνεται ότι η θεά συμπεριφέρεται σαν θνητή; (ανθρωπομορφισμός των θεών)

- ✓ συνάπτει ερωτικές σχέσεις με έναν θνητό (171, 251)
ορκίζεται (202-204)
- ✓ είναι τρυφερή (199-200)
- ✓ θυμώνει (201-202)
- ✓ ζηλεύει (230-233)
- ✓ γευματίζει μαζί με τον Οδυσσέα (215-220)
- ✓ βοηθά στην κατασκευή της σχεδίας (272)
- ✓ έχει τη μορφή θνητής γυναίκας (233)
- ✓ ντύνεται με ρούχα που φορούν θνητές (254-256)

1. Να εντοπίσετε και να περιγράψετε τα χαρακτηριστικά του Οδυσσέα, όπως παρουσιάζονται στο απόσπασμα

Αρχικά στεναχωρημένος, κλαίει και οδύρεται (167-169). Νοσταλγεί την Πηνελόπη (170-172), βρίσκεται σε απόγνωση (173-175). Δεν ενθουσιάζεται εύκολα στο άκουσμα της απόφασης της Καλυψώς, αλλά δείχνει να είναι καχύποπτος, δύσπιστος και πονηρός. Στη συνέχεια φαίνεται ευγενικός, αφού αρνείται με κομψό τρόπο την πρόταση της Καλυψώς να παραμείνει στην Ωγυγία.

Ομάδα Οδυσσέα: Ερωτήσεις (ενδεικτικά)

(στην ενότητά μας, χρησιμοποίησε τον όρκο για να δεσμεύσει την Καλυψώ). Ακόμη, είναι **θαρραλέος**, αν και **πολυβασανισμένος** (246-247) και με την απάντησή του προς την Καλυψώ και την απόρριψη της αθανασίας γίνεται σύμβολο **ήθους και αγωνιστικότητας** (242-248).

Είναι **πολυμήχανος και ευφυής**, αφού έχει την ικανότητα να αποφασίζει γρήγορα, να **απαντά έξυπνα και αστραπιαία**, χρησιμοποιώντας την κατάλληλη στιγμή κάποιο **τέχνασμα**.

3. Ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται ο Οδυσσέας στους στίχους 151-58 ανταποκρίνεται σε ένα ηρωικό προφίλ, όπως θα το φανταζόσασταν; Έχει κάποια ιδιαίτερη σημασία για το έπος ο τρόπος παρουσίασής του εδώ;

Ο ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Ο Οδυσσέας που γνωρίσαμε στην Τηλεμάχεια (α-δ), δηλαδή ο γενναίος, ατρόμητος, δυναμικός, πολυμήχανος ήρωας δεν έχει καμιά σχέση με τον αντιηρωικό Οδυσσέα των στίχων 167-175. Εδώ πρόκειται για έναν άνθρωπο που πονάει και κλαίει, έναν ήρωα απελπισμένο και ευαίσθητο, ανήμπορο να αντιδράσει. Δεν είναι τυχαίο που η πρώτη μας γνωριμία με τον ήρωα γίνεται μέσα από αυτή τη συγκεκριμένη εικόνα.

Ομάδα Οδυσσέα: Ερωτήσεις (ενδεικτικά)

Ο ήρωας πρέπει πρώτα να αποβάλει αυτό το 'πανωφόρι', να γίνει **Κανένας**, να ενδυθεί την ανθρώπινη του διάσταση, γιατί ίσως ο Όμηρος θέλει, με αυτό τον τρόπο, να τονίσει στην Οδύσσεια το ανθρώπινο πρόσωπο των ηρώων και να προβάλλει τα ειρηνικά ιδανικά, όπως: γυρισμός στην πατρίδα και ήρεμη οικογενειακή ζωή.

1. Να εντοπίσετε μέσα από το κείμενο τα σημεία στα οποία φαίνεται ο ΑΝΘΡΩΠΟΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΕΠΟΥΣ

Ο ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας του έπους φαίνεται ξεκάθαρα στην απάντηση του Οδυσσέα (242-243), όπου απορρίπτει την πρόταση της Καλυψώς να γίνει αθάνατος ζώντας στην ουσία πάνω σε έναν επίγειο παράδεισο. Ο Οδυσσέας προτιμά να παραμείνει θνητός, να δοκιμάσει κι άλλα μεγάλα βάσανα, ελπίζοντας ότι θα φτάσει στην αγαπημένη του πατρίδα. Η απόφασή του πάρθηκε ελεύθερα και υπεύθυνα, χωρίς μάλιστα να γνωρίζει ότι οι θεοί θα τον βοηθήσουν. Ο Οδυσσέας έμεινε έτσι σταθερός στα δύο του ιδανικά: την πατρίδα και την οικογένεια.

Ομάδα Ομήρου: Ερωτήσεις (ενδεικτικά)

2. Να εντοπίσετε τα τυπικά επίθετα/τυπικές εκφράσεις του αποσπάσματος (ενδεικτικά)

κρατερός Αργοφονιάς (165) : τυπικό επίθετο

σεβαστή θεά (237) : τυπικό επίθετο

μεγαλόψυχο Οδυσσέα (166) : τυπικό επίθετο

αρχοντική θεά (176, 199, 212, 222) : τυπικό επίθετο

πολύπαθος και θείος, ύστερα μίλησε ο Οδυσσέας (188-189, 218)

: τυπική έκφραση

μίλησε ο Οδυσσεύς, και πέταξαν τα λόγια του σαν τα πουλιά

(189) : τυπική έκφραση

τον λόγο πήρε η Καλυψώ, αρχοντική θεά, του είπε (222) :

τυπική έκφραση

Λαερτιάδη διογέννητε, πολύτροπε Οδυσσέα (223) : τυπική

έκφραση

Ομάδα Ομήρου: Ερωτήσεις (ενδεικτικά)

4. Πανουργία Οδυσσέα vs πανουργία Καλυψώς: Να μελετήσετε το διάλογο Οδυσσέα-Καλυψώς και να εντοπίσετε στο κείμενο τα επιχειρήματα του κάθε ομιλητή. Ποιος από τους δύο επικρατεί; Ποια σημασία έχει για την εξέλιξη της υπόθεσης αυτή η επικράτηση;

Τα δύο πρόσωπα έπαιξαν ένα παιχνίδι επικράτησης με όπλο την πανουργία τους. Η Καλυψώ κέρδισε την εμπιστοσύνη του Οδυσσέα, τον καλόπιασε, τον απείλησε, προσπάθησε να τον παγιδεύσει. Ο Οδυσσέας, έχοντας δεσμεύσει τη θεά με όρκο, αντιμετώπισε όλες τις φάσεις του σχεδίου της με ετοιμότητα και ευστροφία και δεν έπεσε στην παγίδα να συγκρίνει τη θεά με την Πηνελόπη. Η πονηριά του αποδείχθηκε υπέρτερη της πονηριάς της Καλυψώς.

Ομάδα Ομήρου: Ερωτήσεις (ενδεικτικά)

3. Πώς δομεί ο ποιητής τους δύο χαρακτήρες σε αυτή την σκηνή; Μπορείτε να εντοπίσετε ομοιότητες στην ψυχοσύνθεσή τους;

Ο Όμηρος στη σκηνή αυτή παρουσιάζει έναν διάλογο που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και μίνι αγώνας ρητορικού λόγου. Οι πρωταγωνιστές χρησιμοποιούν παρόμοιες τεχνικές στο λόγο τους και επιδεικνύουν παρόμοια χαρακτηριστικά (πονηριά, διπλωματία, τεχνάσματα, επίκληση στο συναίσθημα του ανταγωνιστή του), είναι ισάξιοι αντίπαλοι σε αυτή την στιγμή, αλλά στο τέλος ο Οδυσσέας, και για χάρη της εξέλιξης της ιστορίας, νικά.

Ομάδα Ομήρου: Ερωτήσεις (ενδεικτικά)

5. Να εντοπίσετε τις ΠΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ και την ΕΠΙΚΗ ΕΙΡΩΝΙΑ μέσα από το απόσπασμα και τη σημασία τους για την εξέλιξη της υπόθεσης

ΠΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ

α) οι νέες συμφορές του Οδυσσέα κατά τη διάρκεια του ταξιδιού προς την Ιθάκη (227)

β) η επιστροφή του Οδυσσέα στην πατρίδα (228,243)

ΕΠΙΚΗ ΕΙΡΩΝΕΙΑ

α) Εμείς γνωρίζουμε τα πάντα για την επίσκεψη του Ερμή στην Καλυψώ και την απόφαση των θεών, κάτι που αγνοεί ο ίδιος ο ήρωας, με αποτέλεσμα να θεωρεί αβέβαιο τον νόστο του (186)

β) Ο Οδυσσέας δυσπιστεί απέναντι στην Καλυψώ, ενώ εμείς γνωρίζουμε ότι εκείνη έχει δεσμευτεί στον Ερμή (190-194)

Ομάδα Ομήρου: Ερωτήσεις (ενδεικτικά)

Δ' ΦΑΣΗ: Παράθεση ευρημάτων ανά ομάδα/ Συζήτηση στην τάξη (35 λεπτά)

1. Η κάθε ομάδα παρουσιάζει το θέμα της στην τάξη, απαντώντας στα ερωτήματα που της είχαν δοθεί μέσα από αναφορά στο κείμενο. Ο διδάσκων θα μπορούσε, είτε να γράψει/να προβάλει τα ερωτήματα στον πίνακα είτε να μοιράσει ένα τελικό φύλλο με τις ερωτήσεις όλων των ομάδων. Οι μαθητές μπορούν να υποβάλουν ερωτήσεις ή να ζητήσουν διευκρινίσεις από τις επιμέρους ομάδες σε περίπτωση που αυτό χρειάζεται (30 λεπτά).

Διδακτική διαδικασία

Στην φάση αυτός ο διδάσκων, σε ρόλο συντονιστή, θα αναλάβει να συνθέσει με τρόπο εποικοδομητικό τα επιμέρους πορίσματα των ομάδων για να φανούν οι αιτιώδεις σχέσεις που διέπουν το κείμενο (μορφή-περιεχόμενο) με την προσέγγιση του κειμένου ως ενιαίο όλο.

1. Στα τελευταία πέντε λεπτά ο διδάσκων θέτει εργασίες για το σπίτι (ατομικές ή που σχετίζονται με την επέκταση του σεναρίου μέσα από μια διαθεματική δραστηριότητα που θα μπορούσαν να αναλάβουν οι μαθητές). Ως κλείσιμο (και αφόρμηση για τη διαθεματική δραστηριότητα) μπορεί να βάλει στους μαθητές να ακούσουν το εξής:

Διδακτική διαδικασία

Στην Καλυψώ

Στίχοι: Κώστας Καρτελιάς

Μουσική: Μίκης Θεοδωράκης, Πρώτη εκτέλεση: Μαρία Φαραντούρη
Οδύσσεια (2007) (<https://www.youtube.com/watch?v=skGiU3h8kgY>)

Σαν ένας παίκτης που μοιράζει τα χαρτιά
σ' ένα καρτέ χωρίς καθόλου να χει ρέντα
εσύ με ρέστα ένα πάσο μου ζητάς
κι εγώ ποντάρω τη ζωή μου για μια κέντα.
Μη με κρατάς στη αγκαλιά σου με τα μάγια
άσε με ελεύθερο να φύγω κι ας χαθώ.
Εμένα η μοίρα μου όταν έριχνε τα ζάρια
είχε μαλώσει το πρωί με το θεό.

Επέκταση σεναρίου-Διαθεματική δραστηριότητα

Μη μου ζητάς λοιπόν να μείνω να σωθώ
μην προσπαθείς με κόλπα εδώ να με κρατήσεις
εγώ στους δρόμους έχω μάθει να γυρνώ
κι εσύ γυρεύεις ένα ώμο να ακουμπήσεις.
Σαν το θηρίο που είναι μέσα στο κλουβί
και σε κοιτάζει με δυο μάτια λυπημένα
εσύ νομίζεις πως του σώζεις τη ζωή
κι αυτό το λειώνει το μαράζι κάθε μέρα.

Επέκταση σεναρίου-Διαθεματική δραστηριότητα

Στη συνέχεια, μπορεί να ζητήσει από τους μαθητές να γράψουν, αναλαμβάνοντας το ρόλο του Οδυσσέα, ένα αποχαιρετιστήριο γράμμα στην Καλυψώ, εξηγώντας τους λόγους για τους οποίους αναγκάζεται να φύγει από το νησί της.

Ενδεικτική απάντηση:

Σεβαστή θεά,

τις ευχαριστίες μου πρώτα θα σου δώσω. Εσύ ήσουν που με έσωσες την ώρα που πιασμένος σε καρίνα πάλευα μόνος με τα κύματα. Με υποδέχτηκες με αγάπη και με έθρεψες. Σε ευχαριστώ και για την αθανασία που μου χαρίζεις, αλλά δεν τη θέλω.

Επέκταση σεναρίου: Διαθεματική δραστηριότητα

Σε παρακαλώ, μην πικραίνεσαι μαζί μου. Εγώ το θέλω και το επιθυμώ μέρα και νύχτα στο σπίτι μου να γυρίσω. Θέλω να αγγίξω τα χώματα της πατρίδας μου, να σφίξω στην αγκαλιά μου τον μονάκριβό μου Τηλέμαχο και το γέρο πατέρα μου Λαέρτη. Όσο για την Πηνελόπη, αντίκρου σου είναι κατώτερη και στη μορφή και στο παράστημα. Είναι θνητή κι εσύ είσαι αθάνατη, στο χρόνο αγέραστη.

Θέλω να φύγω, να δω κι εγώ τη μέρα της επιστροφής. Να παλέψω θα το υπομείνω, αρκεί να δω στα μάτια μου τη γη μου.

Οδυσσέας

Ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας!